

NUMELE RARĂU

ION POPESCU-SIRETEANU

După câte știm, numele muntelui **Rarău** a fost pus în legătură cu un cuvânt unguresc, anume cu *ráró*. Vasile Bogrea¹ îl explica prin ung. *ráró* "bâtlan". Sextil Pușcariu² scria: "**Ceahlăul, Rarăul** ca și **Ineul, Giumalăul, Lapoșul** și atâtea alte numiri în Carpații estici, fac parte din seria aceea de nume de locuri de origine ungurească...". Nicolae Drăganu³ crede că ung. *ráró*, "un fel de șoim", ar sta la originea numelui topic în discuție, la care se adaugă posibilitatea explicării prin slav. *rarah* "din care este și cuvântul unguresc". Iorgu Iordan⁴ considera că Rarău este "același cu apelativul rarău, un fel de pasăre răpitoare" (citată de Tikin⁵, după Cantemir), iar apelativul ar fi același ung. *ráró*. "Pentru înțelegerea unui astfel de toponimic, spune Iordan mai departe, să se compare Ceahlăul, tot nume de munte ca și Rarăul, identic cu ceahlăul <<vultur auriu>> (magh. *csaholó*) (DA⁶), precum și n. top. ital. *Gaier* germ. *Geier* <<șoim>>". Autorul DOR⁷ prezintă numele Rarău și ca antroponim ardelenesc, atestat la 1680 (după Pașca, Nume⁸), unde sunt înregistrate numele fem. **Rărea**, atestat la 1680, cu derivatul **Rarău**, apoi și numele de familie **Rarov** la 1688 și **Rareu** la 1726. Șt. Pașca explică numele prin sl. *rarov*, *rarah* "Schall" ("sunet, zgomot"), ung. *ráró* "uliu", orientându-se după N. Drăganu⁹, după Bogrea și după Băcescu, *Păsările*¹⁰, unde **rarău** are sensul "zăgan".

Noi presupunem că numele **Rarău**, pentru masivul muntos cunoscut, s-a extins dinspre Pietrele Doamnei. Menționăm, după S. Ionescu¹¹, că numele vechi al Rarăului era Dodu, iar acesta pare să fi denumit masivul, iar Pietrele Doamnei aveau numele Rarău dintr-o cauză precisă, pe care o vom prezenta mai jos.

Părerea noastră este că numele Rarău trebuie considerat formă cu afereză (deci cu eliminarea primelor sunete) a unui nume comun de loc, **hărărău**, neatestat ca atare, dar cunoscut în forma **hărăraie**, cu sensul de "zgomot, gălăgie, ceartă", înregistrat de Udrescu¹² în părțile Argeșului și Vâlcei, tot în zone muntoase. Varianta cu g- (la inițială) este folosită frecvent în colinde: **Dealul Gărărăului**, Valea Rusalimului¹³, In Dealul Gărărăului, Aproape de curtea zăului¹⁴ și **Dealul Gararâmului**¹⁵, **Dealul Garalinului**¹⁶, aici cu evidente deformări ale cuvântului hararău. N. Iorga, în *Românii de peste Nistru*, p.147, crede că dealul din colindă este același cu **Gura Râului** din părțile Sibiului, dar explicația ține de etimologia populară. Corespondența g-/h- este destul de frecventă în limba română¹⁷, așa că identificarea fonetică dintre hărărău și gărărău se stabilește destul

de ușor, cu precizarea că, uitându-se sensul cuvântului, gărău a început a fi înțeles ca nume de ființă mitică, deformat în **garaleu** și **paraleu**, de unde s-a ajuns la **leu-paraleu**, **leu** fiind forma cu afereză a lui **garaleu** și **paraleu**. Voinicul, spre a-și dovedi calitățile, merge la munte, îl găsește pe leu adormit, îl scoală și se luptă amândoi până când îl leagă și-l aduce în sat, fiind lăudat el și părinții. Numai că îl găsește pe leu "Colea-n vârful munților, Sub poalele brazilor"¹⁸ sau "Sus la vârful muntelui La poalele bradului"¹⁹ ori "Peste vârful munților, Prin crucile brazilor, În toriștea sterpelor, Este-un leu, îi câine rău"²⁰. În *DA*²¹, cuvântul leu din colinde nu constituie un articol separat, fiind confundat cu leu "animal mamifer carnivor din familia felinei...", leu-paraleu fiind considerat un compus. Originea lui nu este clară, în dicționarul citat. Etimologie greșită se dă lui **paraleu** în *DLR*²², considerat ca fiind compus din **para** ca element de compunere cu sensul "tare", sau cu sensul "foarte", din ngr. *pará* și din leu. **Paraleu** ar însemna "leu deosebit de mare și de puternic (considerat ca prototip al vitejiei și curajului)"; "ființă înzestrată cu însușiri supranaturale".

Ne reține atenția faptul că în sud-vestul țării poartă numele **Zararău** o "pantă abruptă în munții dinspre Cerna, având mult pietriș (surpat de sus). Pe acolo coboară animalele sălbatice"²³. Acest nume se poate explica prin prepoziția **za** (după) și **rarău**, dar mai curând este o deformare a numelui **Hararău**, căruia în Moldova îi corespunde numele de deal **Garaleu** (între satele Drăgușeni, Udești și Tătăruși, la granița dintre județele Iași și Suceava, cum se spune în *MDGR*, III, p. 471²⁴): "Mari-i dealu-n **Garaleu**"²⁵. Dacă astăzi aceste cuvinte apar izolat, cum este și **tătărăie** ca variantă a lui **hărăraie**, ele în trecut au avut o circulație mai largă în zonele de munte, acolo unde erau stânci sfărâmate și unde se credea că se retrag duhurile necurate, fiind și loc de ascuns pentru păsările răpitoare.

Rarău, ca apelativ topic, devenit cu vremea nume topic, denumește un loc abrupt în munți, în care s-a surpat multă piatră. Constatăm că nu muntele caracterizează în primul rând astfel de locuri, ci surparea, piatra surpată și aspectul ei abrupt. În această situație, trebuie să admitem că numele comun **rarău** și cel propriu **Rarău** reprezintă o formă cu afereză de la **hărău**/**hararău**, pl. **hărăraie** care în Argeș și Vâlcea se mai păstrează cu un sens derivat de la cel de "zgomot provocat de rostogolirea pietrelor". Firește că raportăm numele **Rarău** și la numele de deal **Gararău**, **Garareu**, **Garaleu**²⁶.

În baza acestei explicații, putem spune că apelativul **rarău** denumește o pasăre care trăiește în locuri caracterizate prin surparea unor stânci, prin locuri ascunse, prin prăpăstii. În *DLR*, cuvântul este considerat ca învechit și regional, și are sensul "numele unei păsări răpitoare, neidentificate mai îndeaproape, probabil șoim", cu un text ilustrativ din *Istoria ieroglică* a lui D. Cantemir. **Rarău** are și varianta **rîrău**, ca dovadă suplimentară că se explică prin **rărău**, formă cu afereză a lui **hărău**/**gărău**. Apelativul **rareie** "bălării" este glosat în *DLR* ca având etimologie necunoscută. Noi îl explicăm ca nume al plantelor care cresc în locuri numite **rarău**, pl. **rareie**, pentru că înainte de a deveni nume propriu, **Rarău** trebuie să fi avut un pl. **rareie** ca nume de locuri surpate.

În concluzie, numele topic **Rarău** nu reprezintă un împrumut²⁷, ci o creație românească, formă cu afereză a lui **hărău**, **gărău**, **zararău**. El trebuie considerat împreună cu numele topic **Zararău**, nume de pantă abruptă în munții dinspre Cerna, având

mult pietriș surpat. Circulând multă vreme ca apelativ, rarău s-a toponimizat prin ceea ce caracterizează Pietrele Doamnei și s-a extins asupra întregului munte Dodu. Apelativul Rarău mai trăiește încă în numele de pasăre răpitoare care își află adăpost în locuri ferite în munți și trăiește, de asemenea, în apelativul **rareie** "bălării" (care cresc în locuri cu piatră) și apoi "bălării" (în general).

Ceea ce ne interesează în continuare este originea apelativului hărărau/gărărau. Deocamdată nu putem spune decât că este o înrudire apropiată între **hărărau/gărărau** și **horău, horaie, horaiț, Horaet, Goraet**.

NOTE

1 "Dacoromania", I, 1920, p. 219.

2 *Ibidem*, III, p. 675.

3 *Ibidem*, IV, partea a II-a, p. 1134; N. Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomastice*, București, 1933, p. 347.

4 Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 530.

5 Tiktin, p. 628.

6 *Dicționarul limbii române* publicat de Academia Română între 1913-1949.

7 N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 455.

8 Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale Țara Oltului*, București, 1961.

9 N. Drăganu, *Românii...*, p. 255.

10 M. C. Băcescu, *Păsările în nomenclatura și viața poporului român*, București, 1961.

11 Serafim Ionescu, *Dicționarul geografic al județului Suceava*, București, 1984, p. 94.

12 D. Udrescu, *Glosar dialectal Argeș*, București, 1967, p. 115.

13 T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I, Iași, 1915, p. 49.

14 N. Jula, V. Mănăstireanu, *Tradiții și obiceiuri românești. Anul Nou în Moldova și Bucovina*, București, 1968, p. 85.

15 *Chestionarul* lui N. Densușianu, în "Revista critică-literară", III, p. 223.

16 În revista "Ion Creangă", III, p. 6; Jula - Mănăstireanu, *Tradiții*, p. 111.

17 Vezi și *Goraet/Horaet, Horaiț* în acest volum.

18 Vezi Monica Brătulescu, *La luncile Soarelui. Antologie a colindelor laice*, București, 1964, p. 70.

19 *Ibidem*, p. 72.

20 *Ibidem*, p. 77.

21 *Dicționarul limbii române*.

22 *Dicționarul limbii române (serie nouă)*, editat de Academie începând cu anul 1965.

23 Mihail Gregorian, *Folclor din Oltenia și Banatul răsăritean*, în seria *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I, București, 1967, p. 473.

24 *Marele dicționar geografic al României*, III, p. 471.

25 Al. Vasiliu, *Cântece, urături și bocete*, București, 1909, p. 182.

26 În "Dacoromania", I, p. 467-469.

27 Vezi V. Bogrea, *Pagini istorico-filologice*, Cluj, 1971, p. 253, nota 132.